

PLANTENWERKGROEP

--- NMC-Schijndel --- Natuurgroep Gestel ---

Plant van de maand januari 2024

Grote brandnetel

Algemeen

Wetensch. naam	Urtica dioica L.
Uitspraak	Urtíca díóica
Familie	Urticaceae/Brandnetelfamilie
Geslacht	Urtica/Brandnetel
Soort	Grote brandnetel
Hoogte	30 – centimeter
Plantvorm	Kruid
Plant	Tweehuizig
Wortels	Wortelstok
Stengels	Rechtopstaand
Bladstand	Kruiswijs
Bladvorm	Langwerpig(eirond-driehoekig)
Bladkleur	Donkergroen
Bladrand	Gezaagd
Bloeiperiode	Juni – herfst
Bloeiwijze	Pluim
Bloemvorm	Viertallig/regelmatig
Bloemkleur	Grijs/groen, lichtgeel
Bloemtype	Eenslachtig
Kelkbladen	2
Kroonbladen	2
Meeldraden	4
Stijlen	1
Stempels	1
Bestuiving	Wind
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Dopvruchtje/Nootje
Leefvorm	Overblijvend
Groeiplaats	Voedselrijk

Foto 1. Grote brandnetel

Afb. 2. Wortels

Foto 3. Stengel, bloeiwijze

Foto 4. Bladstand

Inleiding

Ons universum waarin de planten groeien heeft invloed op hun ontwikkeling. *Maria Thun* (1922-2012) ontwikkelde de *Zaai kalender**** waarin ze aangeeft welke data slecht of juist uitstekend zijn om in de groenten-/bloementuin te werken. Wil je rust in januari, sla dan de data 4 ('s-middags), 13, 17 ('s-middags), 22, 23 en 31 ('s-avonds) over. In die tijd zijn de groeiomstandigheden voor planten ongunstig. Laat de tuin de tuin en vermaak je elders.

De eerste foto van de Plant van de Maand geeft een fraai beeld van de Grote brandnetel die door velen ten onrechte als *onkruid* zal worden aangeduid; terwijl dit *nietkruid* nou juist wel een kruid is. Wie weet stel je na het verwerken van onderstaand verhaal je mening bij.

Naamgeving

Urtica. In het Latijn betekent *urere* branden.

Dioica. In *dioica* zien we *di-oikos* met de betekenis *tweehuizen*; de plant is immers *tweehuizig*.

Brandnetel. Weer maakt de Plant van de Maand het ons makkelijk om haar naam te onthouden. De plant heeft de **netelige** eigenschap onze huid te 'ver**branden**'.

Netel. Is afkomstig van: oud Westgermaans en Oudduits *nezzila* dat de betekenis heeft van *branden/jeuken*. Ook uit het Oudduits komt *nezzi* dat getwijnd garen aangeeft.

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: Grutte brannettel, Grande Ortie, Große Brennessel en Stinging Nettle.

De overbekende Grote brandnetel heeft uiteraard vele streeknamen zoals: *Bannettel, Barnettel, Brandenekel, Branekkel, Branetel, Broeinek, Broeinetel, Netelen, Stekel, Stiekel, Tiengel, Tingel, Zengel*. Ik ben ervan overtuigd dat er in de diverse dialecten nog veel meer soortgelijke namen zullen voorkomen.

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Brandnetelfamilie, verder in het geslacht Brandnetel en de soort Grote brandnetel. In het geslacht Brandnetel worden verder nog de Kleine- en Zuidelijke brandnetel genoemd.

Beschrijving

Levensvorm. Grote brandnetel(foto 2) is een overblijvende plant en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Hemikryptofyten. De plant zal tussen de 30 en 130 cm. groot worden. Onder het kopje **Algemeen** is de maximale grootte niet ingevuld omdat die naar boven enorm kan oplopen.

Wortels. De horizontale, kruipende wortelstok kan zich ver uitbreiden, trek zelf -met gehandschoende handen- maar eens een plant uit de grond. Je ziet dan ook dat de wortels mooi geel zijn(foto 2).

Stengels. De rechtopgaande(foto 3) vierkantige stengels hebben twee soorten haren: de kortere zijn normale-, de langere de brandharen.

Bladeren. De bladstand van de donkergroene bladeren van vijf tot tien centimeter zijn tegenoverstaand. De bladrand is grof gezaagd. Over de vorm is meer te zeggen. Ze lijken langwerpig, maar hebben ook iets van eirond en driehoekig met een hartvormige voet(foto 4). Er zijn steunblaadjes. Je zult het Grote brandnetelblad direct herkennen al is het maar dat je je er aan brandt.

Even stilstaan bij de brandharen.

Een brandhaar(foto 5) is een flesvormige cel, breed van onder en versmald naar boven tot een priem. Een scheef knopje sluit de priem af. Ik raak met mijn hand een blad of stengel aan waarbij het scheve kopje volgens een breuklijntje afbreekt. De scherpe injectienaald doorboort mijn huid. De brede voet staat onder spanning en spuit het celvocht(met histamine) in mijn huid, waarna mijn hand jeukt. Kun je

Foto 5. Brandharen

Foto 6, 7. Mannelijke bloem

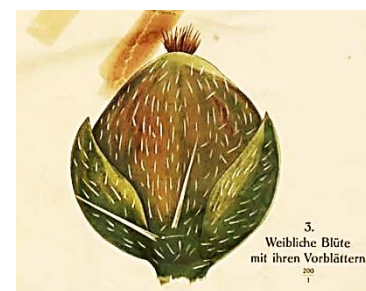

Foto 8. Vrouwelijke bloem

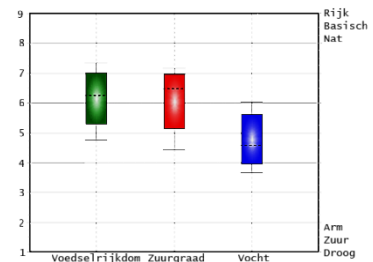

Foto 9. Vruchten

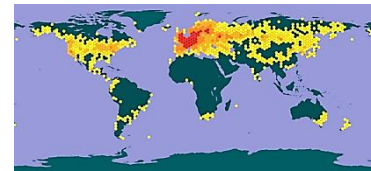
daar niet tegen, blijf er dan van af of wacht tot de netel door verdroging slap is geworden.

Bloemen. De plant vertoont een pluimachtige, hangende bloeiwijze(foto 3). De lengte ervan is in de regel langer dan de bladsteel. De plant is éénslachtig en meestal tweehuizig. We gaan op zoek naar mannelijke bloemen(foto 6,7). Daar zijn vier bloemdekblaadjes. De bloem heeft vier meeldraden met een geel helmhokje. De overwegende kleur van het bloemetje is groen. Ook de vrouwelijke bloempjes(foto 8) zijn groen van kleur. Een aantal samen vormt kleine kluwens die ook weer gaan hangen. Er zijn eveneens vier bloemdekblaadjes: twee langere aan de binnen- en twee kortere aan de buitenkant. De stijl heeft een veervormig stempel.

Vruchten. Het bovenstandig vruchtbeginsel groeit uit tot een eenzadig dopvruchtje/nootje dat door de vier bloemdekblaadjes wordt omsloten(foto 9).

Afb. 10*. Ecologische parameters

Afb. 11. Verspreiding

Groeiplaats

Bekijken we de groeiomstandigheden(zie ook afb. 10*) dan zien we dat:

- het substraat voedselrijk zal zijn.
- de zuurgraad varieert van 5 tot 7.
- er een gemiddeld vochtige omgeving is.
- de plant gedijt op zonnige en licht beschaduwde plaatsen.

De Grote brandnetel zullen we op vele ruderaal omgevingen tegen komen. De plant verradert dat er (te) veel stikstof in de bodem aanwezig is.

Organismen op de plant

De vaak verfoeide Grote brandnetel geeft 'onderdak' aan een veelheid van organismen. Je kunt er de bladzijden 126, 127 en 128 van deel I van de **nederlandse oecologische FLORA wilde planten en hun relaties** van *drs.e.j.weeda, r.westra, ch.westra, t.westra* uitgave KNNV/IVN ISBN 90-5011-179-3 1994 herdruk 2003 op nalezen.

Je komt daar onder meer tegen:

Vogels: Nachtegaal en Bosrietzanger.

Vlinders: Atalanta, Landkaartje en Dagpauwoog.

Kevers: Gladde brandnetelkever

Verder nog Gallen, Bladluizen, Wantzen, Roestzwammen en het Brandnetelklokje.

Voortplanting

De plant is een duidelijke windbestuiver. Het zaad zorgt voor de verspreiding, maar vooral zal de plant zich uitbreiden door het sterk vertakkende wortelstelsel(foto 2).

Verspreiding

Kaartje 11 laat zien waar de plant wereldwijd groeit.

Voor Nederland staat de inheemse plant als *algemeen* te boek.

Gebruik

-Geneesmiddel. Er is een reeks aandoeningen waartegen de brandnetel het opneemt.

Dat Urticaria Netelroos heet zal niet toevallig zijn.

Haarwater. Laat ik mezelf als voorbeeld nemen. In de spiegel kijkend zie ik dat het sap van de brandnetel niet op tijd ingewerkt heeft op mijn (kinder)haardos. De vroegtijdige haaruitval was wellicht dankzij de Grote brandnetel achterwege gebleven. Ik zal het nooit weten!

-Vezels.

De uit de stengel gewonnen vezels zijn tot neteldoek te verwerken. Al bekend vanuit het Bronzen Tijdperk.

- Eten. Brandnetelsoep of brandnetel in de soep ooit geproefd?
Jonge voorjaarspruilen zijn ook als spinazie te eten.
We kennen allen wel brandnetelkaas.
- Bestrijdingsmiddel. Maak brandnetelgier en bestrijdt daar bladluizen mee.
- Bemesting. Te veel stinkende gier gemaakt, gebruik de rest als bemesting.

Volksgeloof – Mythologie – Historisch erfgoed

- Waar zou het Deense volksgeloof vandaan komen dat de Grote brandnetel groeit op plaatsen waar onschuldig bloed heeft gevloeid?
- De Germanen zagen de plant als heilig en was aan de dondergod Donar gewijd.
- De voorjaarsbrandnetelsoep past op de een of andere manier juist op Witte Donderdag.
- Je bezoekt op de juiste avond in juni in Marshwood de pub *Bottle Inn*. Je wordt getuige van *World Nettle Championship*. Wie in een uur de meeste brandnetelblaadjes eet is de winnaar. Deze wedstrijd is ontstaan uit een ruzie: *“Als iemand een grotere heeft, dan eet ik de mijne op”*. (En dan te bedenken dat de plant tot twee-en-een-halve meter hoog kan worden.)

Kunst

- Het Spreekwoordenboek uit 1727 geeft ons het volgende:
 - De netel geeft den slaap aan kranken, weert het braaken.*
 - Haar zaad met honig kan gezond van darmpijn maken.*
 - 't Geneest ook ouden hoest, wanneer men 't dikwijls drinkt.*
 - Zij maakt dat longenkou verdwijnt, buikzwellung slinkt.*
 - En alle qualen der gewrichten*
 - Kan zij genezen, of verlichten.*
- Eén van de HOFGEDACHTEN van Jacob Cats is:
 - Urtica heeft den naem ghekreghen van het branden.*
 - Want als men die aenraeckt, ontsteect sij onse handen.*
- De sage die over de Grote brandnetel gaat is te mooi om achterwege te laten.
Een meisje heeft een boze voogd en die staat haar pas toe te trouwen als ze zelf haar bruidskleed maakt uit de vezels van de langs de weg staande Grote Brandnetel. Probleem. Verdrietig vraagt ze God wat te doen. Een droom geeft uitkomst. Twee engelen nemen haar mee naar de netels en vertellen haar dat ze, zolang de netels nog bedauwd zijn, ze zich niet zal steken. Ook leren ze haar hoe ze uit de vezels van de stengels draden kan spinnen om daarmee een neteldoek te weven. 's-Morgens gaat ze aan het werk, alles lukt en ze vervaardigt een prachtig bruidskleed. Het kleed is klaar en ze kan haar lieveling huwen. In weerwil van haar voogd? De sage wil dat net voor het kleed klaar is de boze voogd plotseling overlijdt. Ik zou het mooier vinden dat hij knarsetan-dend toestemming moet geven!

Tot slot

Merkt u op dat er iets anders schuilt in deze Plant van de Maand dan anders dan komt het door het volgnummer. De 50^e beschreef 7 giftige planten; de 100^e Bolderik met de mogelijkheid bolderik zaden te ontvangen en deze 150^e waarin ***Volksgeloof – Mythologie – Historisch erfgoed en Kunst*** uitgebreider aan de orde is gekomen. En wat de beginvraag betreft, ga je anders naar de Grote brandnetel kijken en wellicht hoger waarderen? Nog niet overtuigd, laat dan afbeelding 12 je over de streep trekken om deze Plant van de Maand positief te gaan waarderen!

Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,2,3,4,9); Saxifraga(5,); Botanische Wandtafeln(6,7,8);
Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online(10);
GBIF(Global Biodiversity Information Facility)(11);
Korsmo(1934-1938).

1. Grote Brandnetel	Eriskay	16 juni 2014
2. Wortels	Schijndel	22 dec 2023
3. Stengel, bloeiwijze	Schijndel	22 mei 2023
4. Bladstand	Langeafstandspad	28 juni 2012
5. Brandharen	Saxifraga – Ed Stikvoort	
6. Mannelijke bloem	Botanische Wandtafeln – A.Peter - 1901	
7. Mannelijke bloem	Botanische Wandtafeln – A.Peter - 1901	
8. Vrouwelijke bloem	Botanische Wandtafeln – A.Peter - 1901	
9. Vruchten	De Brand	4 okt 2014
10*. Ecologische parameters	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
11. Verspreiding	GBIF	
12. Unkrauttafelen	E. Korsmo (1934-1938)	

*https://www.floravannederland.nl/planten/grote_brandnetel

**Heukels' FLORA van Nederland. 24^e druk. 2020.

***Maria Thun 'Zaai kalender 2024'. Uitg. Christofoor.

Opm. De Plant van de Maand is te vinden op: <https://www.nmcschijndel.nl>
en op: <https://www.natuurgroepgestel.nl>

